

Dagthema: Een rib uit mijn lijf

Overweging 10 november – Mirjam Rigterink

Voorgangers: Jeffrey Leander en Mirjam Rigterink

“... Laten we die ingewikkelde brief aan Timoteüs maar blijven lezen, om ons bij de les te houden zolang dat ideaal van gelijkwaardigheid nog niet is gerealiseerd.

Bovendien, het is goed om te onderkennen dat dit patriarchale, vrouwonvriendelijke denken óók onderdeel is van de traditie waar wij zelf in staan. Dat relativeert misschien ...”

Eerste lezing uit Genesis 1:26-27; 2:18-25

Tweede lezing uit Eerste brief aan Timoteüs 2:11-15

Drempeltekst

Uit: Psalmen vrij, Huub Oosterhuis, psalm 27

Dit ene heb ik jou gevraagd:
dat ik mag zijn van jou.
Als jij mijn plaats bent
woon ik veilig,
bij jou in huis
ben ik goed af.

Hoor je mijn stem wel?
Ja, jij, je hoort me wel.

Lied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

1.Koor 2/3. Koor + Allen

Dit huis vol mensen,
weet jij wie het zijn?
Ik mag het hopen.
Heb jij ons geteld,
ken jij ons bij name?
Dan ben je de Enige.

Welkom en inleiding

Welkom allemaal! Vandaag lezen we uit Genesis – een prachtig verhaal over de schepping van de mens. Dat verhaal is in de geschiedenis op veel manieren uitgelegd. Die geschiedenis van interpretatie begint al in de bijbel zelf: in de brief aan Timoteüs wordt naar dit verhaal

verwezen wanneer de auteur schrijft over de positie van vrouwen ten opzichte van die van mannen. Die passage is voor onze hedendaagse oren niet zo makkelijk te verteren – luistert u straks zelf maar. Wat moeten we anno 2019 nou met zo'n brief? En is die verwijzing naar dat Genesis-verhaal terecht? Wat zou het verhaal over de rib ons kunnen zeggen of vragen, ook vandaag nog?

Lied

Huub Oosterhuis / Tom Löwenthal

1. koor 2. allen

Onstilbare tonen, zwijgende woorden
mogen hier klinken.
De mond die ze zingt, het hart dat ontvangt
zij gezegend.
Zoals een landschap meer ruimte is
dan te zien is
en zoenen meer zijn dan de perfecte vorm
van de lippen.
Zo roepen wij uit wirwar te voorschijn een weg
een lichtgestalte uit dromen en schaduw van dood -
Zo wordt van aarde tot hemel Gij, onze enige ware.
(herhaal vanaf begin)
Zo wordt van aarde tot hemel Gij, onze enige ware.
(slotregel laatste keer 2x)

Lezing: Genesis 1:26-27; 2:18-25

(vertaling Van Heusden/Oosterhuis)

God sprak:

Nu laat ons mensen maken naar ons beeld, die op ons gelijken,
om te bestieren de vissen van de zee en de vogels van de hemel,
de tamme dieren en heel de aarde,
al het kruipende op het land.
En God schiep de mens naar zijn beeld
beeld van God schiep hij hen
mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen.

JHWH God sprak:

Het is niet goed dat de mens alleen is.
Ik zal een hulp voor hem maken
die tegenover hem is.

JWWH God boetseerde uit de akker
alle dieren levend in het wild
en alle vogels van de hemel
en hij deed hen komen naar de mens
om te zien hoe die hen roepen zou –
en zoals de mens elk levend wezen roept,
zo is zijn naam.

De mens riep namen naar alle tamme dieren,
naar de vogels van de hemel
En naar alle dieren levend in het wild.
Maar voor een mens was geen hulp te vinden,
tegenover hem.

Toen deed JHWH God de mens verzinken in een diepe slaap.
Hij nam een van zijn ribben weg
en op die plek legde hij vlees.

JHWH God bouwde die rib
die hij uit de mens genomen had
tot een vrouw
en hij deed haar komen tot de mens.
Toen sprak de mens:
Deze, eindelijk, been van mijn gebeente,
vlees van mijn vlees.
Deze wordt geroepen lesja, vrouw,
Omdat uit lesj, de man, zij werd genomen, deze.

Lied

Huib Oosterhuis / Antoine Oomen

1. koor 2. allen

Wek mijn zachtheid weer.
Geef mij terug de ogen van een kind.
Dat ik zie wat is.
En mij toevertrouw.
En het licht niet haat.

Overweging

1. Een omweg via 1853

De bijbel is een boeiend boek. Niet in het minst omdat het zoveel gezichten heeft. Er staan troostrijke, bemoedigende teksten in. Er staan ook teksten in die voor onze moderne oren maar moeilijk aan te horen zijn. Een voorbeeld van een, wat mij betreft, tenenkrommende tekst is de volgende passage uit de eerste brief aan Timoteüs. Die brief wordt toegeschreven aan Paulus maar is, nemen we aan, niet door hem geschreven, maar door een leerling van hem. Daar gaan we...

Uit de eerste brief aan Timoteüs 2:11-15

Een vrouw - zij laat zich kalm onderrichten,
in alle onderworpenheid.
Ik sta niet toe dat een vrouw onderricht geeft
of zeggenschap heeft over een man,
nee, zij moet zich gedeisd houden.
Want eerst werd Adam geboetseerd, daarna Eva.
En niet Adam heeft zich laten verleiden,
maar de vrouw -
nadat zij was verleid, kwam zij in overtreding.
Maar zij zal gered worden en kinderen baren
als zij blijft in vertrouwen, liefde en heiliging
met terughoudendheid.

Tja, wat moeten we anno 2019 met deze tekst? Links laten liggen en gewoon nooit meer lezen?

Voor mijn antwoord op die vraag, een omweg via 1853: een congres over vrouwenrechten, in Amerika. Een zaal vol - vooral witte - mannen en vrouwen. Een zwarte vrouw stapt ongevraagd op het podium. Haar naam: Sojourner Truth. In haar toespraak refereert ze aan de idee dat vrouwen minder rechten zouden hebben dan mannen, omdat... 1. Jezus een man was. En 2. (!) omdat de wereld door Eva in chaos gestort was. "Maar", zou ze op het congres geroepen hebben, "waar komt Jezus vandaan?? Uit God én: uit een vrouw! Mannen hadden er niets mee te maken! En als het een vrouw was die de hele wereld - in haar woorden - 'upside down' heeft gedraaid, dan kunnen alle aanwezige vrouwen hier dat toch zeker herstellen. Dus nu vrouwen vragen dat te mogen doen, kunnen mannen hun die kans maar beter geven."

Sojourner Truth werd in 1797 in slavernij geboren. Ze werd in de loop van haar leven aan vijf verschillende meesters doorverkocht. Op 27-jarige leeftijd kwam ze vrij toen een Quakerfamilie, felle tegenstanders van slavernij, haar onder hun hoede nam. Vervolgens streed ze er in de rechtbank voor dat ze haar zoontje, dat al eerder aan een andere meester verkocht was, terug zou krijgen. Ze was de eerste zwarte vrouw die een witte man voor het gerecht daagde en won. Sojourner Truth zou uitgroeien tot een icoon van de Amerikaanse burgerrechtenbeweging, voorvechtster voor de afschaffing van slavernij en de rechten van vrouwen.

Ik stel haar aan u voor omdat ik onder de indruk was van haar verhaal en omdat ze zo prachtig stelling neemt tegen het beroep op dat scheppingsverhaal, dat ze voor haar voeten geworpen krijgt.

2. Galaten 3: gelijkwaardigheid benadrukt

De verhalen over Adam en Eva en de tuin – ze zijn in de loop van de geschiedenis door veel denkers naar voren geschoven als legitimatie van een ondergeschikte positie van vrouwen in hun eigen maatschappelijke context. Zoals we zojuist zagen begint die manier van lezen al in de bijbel zelf. Maar... in andere brieven vinden we wél vrouwen die een leidende rol op zich nemen – of vrouwen die in bijeenkomsten profeteren bijvoorbeeld. Waar de zojuist gelezen passage het onderscheid tussen man en vrouw benadrukt, benadrukt de brief aan de Galaten juist hun gelijkwaardigheid. Daar staat (Galaten 3:28):

*Daarin is geen Jood of Griek,
geen slaaf of vrije,
geen mannelijk of vrouwelijk:
want allen zijt gij één in Messias Jezus.*

Die verschillen tussen de brieven verraden onenigheid (er wordt geruzied over de positie van vrouwen) maar ook (verraden ze) verschillen in historische context. De brief aan de Galaten werd geschreven door Paulus en Paulus verwachtte de spoedige komst van het koninkrijk van God. Die 'komende wereld' zou een radicale breuk betekenen met het Romeinse keizerrijk – en met de patriarchale, hiërarchische verhoudingen die daar de norm waren. Paulus bepleit dat de ekklesia vooruit gaat lopen op het aanbreken van de komende wereld. Hij wil in eigen gelederen een einde maken aan alle maatschappelijke ongelijkheid. De brief aan Timoteüs is een latere brief. De spoedige komst van de nieuwe wereldorde is uitgebleven en de inhoud van deze brief lijkt te verraden dat de ekklesia een flinke draai heeft gemaakt: ze begint zich aan te passen aan de heersende norm.

Je zou de regels uit de brief aan Timoteüs dus kunnen lezen als een stellingname in een debat binnen het vroege christendom over de rol van vrouwen. De vervolgvraag is dan: de auteur verdedigt zijn stellingname door te wijzen op de scheppingsverhalen. Is dat terecht? Zijn die scheppingsverhalen inderdaad bedoeld om te onderstrepen of verklaren dat de vrouw niet gelijkwaardig is aan de man?

3. De zesde dag

Het eerste hoofdstuk van Genesis vertelt van het scheiden van licht en donker, het scheiden van dag en nacht, over zon, maan, sterren – én dat op de zesde dag de mens werd geschapen – mannelijk én vrouwelijk schiep hij hen staat er. Je zou kunnen zeggen: er wordt een ideaal neergezet van gelijkwaardigheid. Het tweede hoofdstuk zoomt in op de mens. De toon van dit verhaal is anders. God is een tuinman, wandelt rond, boetseert de mens – en merkt op dat de mens alleen is en dat dat niet goed is.

Het verhaal van de rib is in de geschiedenis vaak gelezen zoals in de brief aan Timoteüs: eerst was er een man – en de vrouw werd uit hem geschapen – tot hulp tegenover hem, lazen we. Dus: een ondergeschikte positie. De vraag is of dat de tekst recht doet. Verschillende exegeten hebben opgemerkt dat je het Hebreeuwse woord dat vaak vertaald met 'hulp', moet lezen als: iemand die aan de mens beantwoordt, aan hem gewaagd en gelijkwaardig is. Niet als: een 'hulpje'. Hetzelfde Hebreeuwse woord wordt elders, bijvoorbeeld in de Psalmen, gebruikt voor God. Hulp is voor onze oren misschien dus niet de meest gelukkigste vertaling... Ergens vond ik 'metgezel die bij hem past'.

Je zou in het verlengde van het eerste verhaal kunnen zeggen: dat verhaal gaat door – God schiep de mens – mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mens – en scheidt nu het mannelijke van het vrouwelijke. De mens krijgt een tegenover. Voor het eerst spreekt de mens in de

tekst, nu er iemand is die hem kan horen en antwoorden. Zo gelezen ademt ook het verhaal van de rib geen ongelijkwaardigheid tussen man en vrouw.

Pas later in het verhaal, wanneer Eva Adam van de vrucht gegeven heeft en God hen uit de tuin verbannen heeft, zegt God tegen Eva: verzwaren zal ik je gezwog, zwoegend zul je kinderen baren. Je man, je zult hem begeren, maar hij zal over je heersen. Er zijn vele interpretaties van het verhaal over de vrucht. Eén is dat het een allegorie zou zijn voor hoe de mens volwassen wordt en uit het paradijs van zijn jeugd wordt verstoten. In die interpretatie komt Eva er zo beroerd niet af: wat ze deed was wat moest gebeuren. We kunnen, mannen en vrouwen, nu eenmaal niet altijd kind blijven. Een andere interpretatie is dat de verbanning uit de tuin en de daarbij gegeven “straffen” gewoon de werkelijkheid weerspiegelden waarin de verhalen zijn ontstaan: het was zwoegen en zweten en vrouwen moesten kinderen baren en hun man gehoorzamen. Nu wisten de mensen die dit verhaal hoorden, hoe dat zo gekomen was. Maar – en dat vind ik mooi – het verhaal als geheel vertelt dus ook dat het niet zo zou moeten zijn. Dat die verhouding niet de bedoeling was. Het begin van het verhaal – mannelijk en het vrouwelijk gescheiden tot twee gelijkwaardige partners –, die gelijkheid: dat is het ideaal van gelijkwaardigheid, dat ook op andere vlakken zo centraal staat in de Joodse bijbel.

4. Heldinnen en profetessen

De bijbel is een veelstemmig boek. We treffen heldinnen aan, profetessen, wetten om vrouwen te beschermen. Maar ook teksten die onmiskenbaar de patriarchale maatschappij reflecteren waarin ze geschreven zijn. Voor mij was het inzicht dat de bijbel veelstemmig is een inzicht dat het boek juist interessant maakt. Blijkbaar hebben de samenstellers van de uiteindelijke canon die tegenstrijdigheden nooit als probleem gezien. Blijkbaar is de bedoeling niet dat ik teksten letterlijk neem, maar dat ik er een vraag uit probeer te destilleren – in plaats van een al te concreet antwoord. Vragen over hoe de maatschappij in elkaar steekt. Over hoe ik als mens in het leven sta. Zo kunnen de teksten over vrouwen me confronteren met vragen over de positie van vrouwen vandaag.

5. Vrouwen achtergesteld

Er zijn mensen, mannelijk én vrouwelijk, die deze discussie anno 2019 achterhaald vinden. Natuurlijk, in andere culturen worden vrouwen nog achtergesteld of onderdrukt maar in Nederland krijgen vrouwen alle kansen om te bereiken wat ze ambiëren. Verschillen in aantallen m/v in de top van bijvoorbeeld bedrijfsleven of wetenschap worden dan toegerekend aan verschillen in ambitie of de bereidheid om offers te brengen. Natuurlijk is de situatie van vrouwen in Nederland onvergelykbaar met die in bijvoorbeeld Egypte: twee weken geleden stond er in Trouw een artikel over het toenemende aantal tijdelijke kindhuwelijken daar. Meisjes uit arme gezinnen worden voor een paar dagen of weken uitgehuwelijkt aan mannen die op vakantie naar Egypte komen, soms met vrouw en kinderen en die dan een kamer bijboeken voor een Egyptisch bruidje. Het is maar een voorbeeld. Op heel veel plekken in de wereld vertaalt armoede in combinatie met de ongelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen zich in afschuwelijke praktijken. Maar betekent dat dat we niet ook mogen kijken naar de positie van vrouwen in onze eigen context? MeToo liet zien dat dat wel moet, en ook dat het een heel moeilijke, pijnlijke discussie is.

Er zijn ook mensen, mannelijk en vrouwelijk, die menen dat in deze discussie steeds twee begrippen door elkaar worden gehaald, te weten: gelijk en gelijkwaardig. Ze benadrukken

dat vrouwen absoluut gelijkwaardig zijn aan mannen maar niet gelijk – en dat is natuurlijk een waarheid als een koe maar een waarheid met een addertje onder het gras als je die ongelijkheid vertaalt naar bijvoorbeeld (on)geschiktheid voor leidinggevende functies of de mogelijkheid om voorganger te zijn in een geloofsgemeenschap. De brief aan Timoteüs is berucht in de discussie over vrouwen en het ambt van predikant. Ook onlangs nog in de krant.

6. Beoordelingscommissies

In mijn vorige baan ondersteunde ik beoordelingscommissies bij het toekennen van grote subsidies voor wetenschappelijk onderzoek. Eerlijke kansen voor alle aanvragers, en dus ook de vraag hoe je aanvragen en CV's van mannen en vrouwen op een faire manier vergelijkt, was een belangrijk aandachtspunt en altijd een punt van discussie. Een van de ingewikkelde dingen is dat onze beelden van mannen en vrouwen al van kinds af aan met ons zijn meegegroeid en we ze vaak niet bewust zijn. Ook mannen en vrouwen die oprecht integer proberen te handelen, zijn beïnvloed door maatschappelijke beelden over hoe een CV van een goede wetenschapper er uit ziet. En het vraagt bewustzijn van je onbewuste oordelen om nog eens beter te kijken. Draagvlak voor maatregelen als quota is denk ik onder meer zo ingewikkeld omdat je met heel expliciete maatregelen iets probeert recht te trekken wat door vaak onbewuste mechanismen veroorzaakt wordt. Dat maakt het voor veel betrokkenen ongemakkelijk. Het vraagt dus ook een zekere kwetsbaarheid: de bereidheid om te overwegen dat ook jouw beeld onbewust gekleurd is en niet altijd fair. Om niet gelijk in de verdediging te schieten 'want ik discrimineer toch zeker niet', maar om verschillende perspectieven naast elkaar te laten staan en je oordeel uit te stellen. Het is een hele opgave: onbevooroordeeld proberen te 'zien wat is', in de woorden van het lied dat we zongen.

7. Onderdeel van traditie

Dus ik zou zeggen: laten we die ingewikkelde brief aan Timoteüs maar blijven lezen, om ons bij de les te houden zolang dat ideaal van gelijkwaardigheid nog niet is gerealiseerd. Bovendien, het is goed om te onderkennen dat dit patriarchale, vrouwonvriendelijke denken óók onderdeel is van de traditie waar wij zelf in staan. Dat relativiseert misschien, als er weer eens gesproken wordt over de positie van de vrouw in de Islam en onze joods-christelijke traditie als lichtend voorbeeld tegenover de Islam wordt gesteld.

8. Knipoog

Bij wijze van illustratie met een knipoog tot slot een verhaaltje. Ik heb het origineel een beetje ingekort:

"God, ik weet dat jij me schiep en dat je deze prachtige tuin voor mij inrichtte met al die wonderlijke dieren, maar ik ben gewoon niet gelukkig."

"Waarom ben je niet gelukkig?"

"Ik ben alleen en ik verveel me, en ik ben die appels meer dan beu!"

"Wel, Eva, in dat geval heb ik een oplossing voor jou. Ik zal een man voor je scheppen."

"Een man? Wat is dat?"

"Tja, 't is een schepsel met veel slechte gewoontes. Hij zal trots zijn, arrogant en narcistisch. Hij zal een zeer beperkte emotionele capaciteit hebben, maar omdat je zo klaagt zal ik hem scheppen op zo'n manier dat hij in jouw lichamelijke noden zal voorzien. En dan zal je je zeker niet meer vervelen!"

"Mmm..., dat klínt goed", zegt Eva, met haar wenkbrauwen ironisch opgetrokken, "maar... waar zit het addertje onder het gras?"

"Nou... je mag hem hebben onder één voorwaarde."

"En die is?"

"Wel, zoals ik al zei, hij zal trots zijn, arrogant en narcistisch... dus je zult hem moeten doen geloven dat ik hem eerst maakte.

En dat zal dan ons geheim zijn.

Je weet wel, van vrouw tot vrouw."

Pianomuziek

Lied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

Boek, jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.
In mijn letters staat geschreven
dat alleen de geest doet leven.
Licht en adem is de geest.
Daarom ben ik neergeschreven:
dat je zonder angst zult leven
wat je leest.

Boek, jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.
Wou je leven met zovelen,
hier op aarde, moet je delen:
licht en adem, geld en goed.
Wie maar leeft om meer te krijgen
die zal sterven aan zijn eigen
overvloed.

Boek, jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.
Mozes heeft de weg gewezen,
hoor de woorden der profeten:
licht en adem zal er zijn.
Als je mens wordt zoals Jezus.
Liefde als een mens aanwezig,
wijn van liefde, brood des levens, zoals hij.

Boek, jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.-
Niemand weet hoe jij moet leven,
nergens staat het opgeschreven,
liefde tegen liefdespijn,
vriendschap tegen duizend vrezen,
zoet dat bitter kan genezen,
mens voor mensen, recht en vrede,
licht en adem, heel veel leven,
mag je zijn.

Vrouw, waar is je broer?
mens, waar is je zusje?
't Meeste van een mensenleven
wordt het minste opgeschreven:
hoe zij trouw zijn aan elkaar.
Lijden, sterven, liefde leren,
zouden wij dat ook proberen,
werd het waar.

Intermezzo

Tafelgebed

Hier begint de dienst van de tafel,
viering van eucharistie,
ritueel van solidariteit:
laat ons bidden.

Als het geen droom, geen leugen is
wat ons gezegd is,
dat er goed land zal zijn -
een stad van bomen als een tuin
met woningen voor iedereen,
geef ons dan daar te komen.

En zet voor ons een tafel neer
en geef ons brood
dat als een lichaam voedt.

Lied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

Niemand heeft U ooit gezien.
Liefde is uw naam.

Brood des levens heet die knecht
die uw kind genoemd wordt:
Jezus, kind uit Nazareth.

Liefde, zegt Gij, is te doen.
Werk in ons dat wij U doen.
Licht ons op dat wij U zien.

Dat wij leven wat geleefd moet.
Dat wij doen wat moet gedaan:
recht voor ieder menskind,

brood voor ieder kind van mensen,
vrede en een nieuwe wereld -
en de dood zal niet meer zijn.

Nodiging

Moge het delen van dit brood en deze beker,
ons hart versterken:
dat wij vol hoop meewerken
aan een nieuwe wereld,
waar brood en recht en waardigheid
en liefde is voor al wat leeft.

Breken en delen van brood en wijn

Lied

Huub Oosterhuis / Herman Rouw

Om warmte gaan wij een leven,
gaan wij over de zee,
vliegen wij langs de hemel,
om iemand gaan wij een leven
met licht en met donker mee.
Vogeltje van de bergen
waar gaat de tocht naar toe?
Om warmte wil ik zwerven
en komen naar iemand toe.

Om zachtheid gaan wij een leven,
gaan wij onder de nacht,
kruipen wij onder de hemel,
om woorden gaan wij een leven,
om lachen en zoenen nacht.
Mensje daar in de verte
waar snelt je voetstap heen?
Waar zachtheid is te vinden
daar snellen mijn voeten heen.

Om liefde gaan wij een leven,
sterven wij dood na dood,
wagen de verste wegen
om jou, op hoop van zegen
mijn liefde, mijn reisgenoot.
Dalen van zwarte aarde,
bergen van hemelsblauw,
om alles ga ik dit leven,
om alles of niets met jou.

Voorbeden en intenties groene boek

Laten we bidden.
Om warmte bidden wij.
Zoveel mensen ongezien en
zoveel mensen die niet kijken
opgeslokt door eigen beslommeringen
opgebrand door hoge werkdruk

Maar ook –
zoveel mensen mantelzorger
en zoveel mensen bruggenbouwers
tussen groepen die elkaar
helemaal uit het oog dreigen te verliezen.
Dat wij warmte mogen geven en ontvangen.
Om zachtheid bidden wij
om mildheid naar de ander
en mildheid naar onszelf.
Dat we de moed opgraven
om onrecht te benoemen
en waar dat mogelijk is
gemaakte fouten ook te vergeven.
Om liefde bidden wij
in onze familie, in onze vriendenkring,
maar ook: voor de vluchteling, de vreemde in ons midden
dichtbij, in onze stad
verder weg, aan de buitengrenzen van Europa
elk mens geschapen naar jouw beeld.
Dat we jou in alle ogen zien.

In het groene boek staat vanmorgen geschreven...
Voor hen in ons midden die ziek zijn:
om troost,
om genezing als dat mogelijk is.

En onze doden gedenken wij,
allen die wij zo missen -
in stilte hun namen, een voor een.

Onze Vader

Huub Oosterhuis

Jij die wij noemen onze vader,
onze moeder in de hemel
Uw naam geheiligd
Uw koninkrijk komend
uw wil geschiedend
zo moge het zijn
op aarde en in de hemel.
Geef ons brood van genade,
morgen, vandaag nog,
kwijt onze schulden,
leer ons vergeven.
Moedig ons aan
dat wij voortgaan
op de weg van het leven.

Zegenbede

Jij levende, eerste en laatste
zegen ons zoals we hier samenzijn
en al jouw mensen waar ook ter wereld
Doe lichten over ons jouw aangezicht
en geef ons vrede.

Slotlied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

A: Van grond en vuur zult Gij ons maken,
hoog op rotsen, aan levend water,
van geur en smaak, van licht en stem,
uw evenbeeld.

K: Volk dat in duisternis gaat,
mensen met stomheid geslagen,
het zal geschieden, zegt Hij,
dat zij weer glanzen als nieuw.

A: Van licht en stem zult Gij ons maken,
uw evenbeeld.

K: Niet meer beklemd en verdeeld,
niet meer in woorden gevangen,
één en gekend en bevrijd,
eindelijk mens zal ik zijn.

A: Van licht en stem zult gij ons maken,
uw evenbeeld.

K: Daar staat de stoel van het recht,
daar zal staan de tafel der armen,
dan is de dag van het lam,
“Zie, ik kom haastig,” zegt Hij.

A: Van grond en vuur zult Gij ons maken,
hoog op rotsen, aan levend water,
van geur en smaak, van licht en stem,
uw evenbeeld.

